

GEMEENTEBESTUUR SCHAARBEEK

STRATEGISCHE NOTA OM DE GEMEENTE SCHAARBEEK MET EEN KLIMAATPLAN VOOR TE LEGGEN

MAART 2020

Table des matières

1. Context	3
Korte herhaling over de klimaatopwarming	3
2. Kader en doelstellingen van de strijd tegen de klimaatopwarming	3
2.1. Het Europese kader	3
2.2. Het Belgische en Brusselse kader	4
3. Het werkterrein van de strijd tegen de klimaatopwarming	5
3.1. Broeikasgasemissies en de sectoren met de grootste impact	5
3.2. De prioritaire thema's van het Klimaatplan	7
3.2.1. Het bouwkader	8
3.2.2. Vervoer	10
3.2.3. Energie	11
3.2.4. De economische transitie	13
A. Economische activiteit	15
B. Gezonde en duurzame voeding	16
C. Afvalbeheer	17
3.2.5. Een groene en veerkrachtige stad	18
3.3. Voorwaarden voor het succes van het Klimaatplan	19
3.3.1. Een transitie gebaseerd op solidariteit	20
3.3.2. Een transitie die wordt ondersteund door goed bestuur en adequate financiële middelen	21
3.3.3. Het transitieproces leren, opvolgen en evalueren	22
3.3.4. Sensibilisering en gedragsveranderingen als een volwaardige uitdaging	22
3.4. Conclusie	23
4. Het gemeentelijke Klimaatplan	23
De integratie van het Klimaatplan in de strategische structuur van het bestuur	24
5. Gemeentelijke strategie: een betrokken bestuur, een gemobiliseerd grondgebied	24
5.1. Een operationeel actieplan	24
5.2. Algemene filosofie	25
5.3. Een methode gebaseerd op drie werkassen	25
5.3.1. As 1 en 2: emissie-inventaris en kwetsbaarheidsdiagnose	26
5.3.2. As 3: begeleiding bij het ontwerp van het Klimaatplan	26
5.4. Verloop en deadlines	27
6. De governancestructuur van het Klimaatplan	27
Het stuurcomité	27
7. Het Burgemeestersconvenant	28

1. CONTEXT

Korte herhaling over de klimaatopwarming

De **door de mens veroorzaakte opwarming van de aarde** is thans een feit. De opwarming van de aarde, die rechtstreeks gerelateerd is aan de concentratie broeikasgassen (BKG) in de atmosfeer¹, houdt dus verband met de uitstoot van BKG die wordt veroorzaakt door menselijke activiteiten en versnelde in een ongebreideld tempo sinds de industriële revolutie. De Intergouvernementele Werkgroep inzake klimaatverandering (IPCC, Intergovernmental Panel on Climate Change) heeft **menselijke invloed** geïdentificeerd als de **meest waarschijnlijke oorzaak van de opwarming van de aarde** sinds de tweede helft van de 20^e eeuw².

Deze emissies hebben vandaag al geleid tot een gemiddelde opwarming van de aarde van 1,0 °C (+- 0,2 °C) en dreigen in dit tempo te leiden tot een stijging van 1,5 °C tussen 2030 en 2050³. Volgens wetenschappers zou het beperken van de opwarming tot 1,5 °C het risico op onomkeerbare effecten op natuurlijke en menselijke systemen verminderen.

De gevolgen van de opwarming van de aarde, die algemeen bekend staan als “klimaatverandering”, hebben al een zichtbare impact op deze systemen in de hele wereld en worden met name gekenmerkt door extreme weersomstandigheden, de stijging van de zeespiegel, het smelten van gletsjers en het verlies aan biodiversiteit. Om het hoofd te bieden aan de urgentie van deze wereldwijde uitdaging, heeft de internationale gemeenschap een wereldwijde klimaatovereenkomst gesloten en zich ertoe verbonden “*de uitstoot van broeikasgassen zodanig te verminderen dat de stijging van de gemiddelde temperatuur op aarde aanzienlijk onder de 2 °C blijft ten opzichte van het pre-industriële niveau, met een maximum van 1,5 °C*”. Het ‘**Klimaatakkoord van Parijs**’, dat in 2015 werd goedgekeurd door 195 landen, is nu het **strategische en operationele kader voor wereldwijde klimaatactie**.

2. KADER EN DOELSTELLINGEN VAN DE STRIJD TEGEN DE KLIMAATOPWARMING

2.1. Het Europese kader

Overeenkomstig de aanbevelingen van het IPCC heeft de EU zich ten doel gesteld om **tegen 2050 koolstofneutraliteit te bereiken**⁴. In afwachting zijn de tussentijdse strategische streefdoelen en doelstellingen (waaraan België onderworpen is) voor de periode 2021-2030 de volgende⁵:

¹ Wetenschappers hebben aangetoond dat er een rechtstreeks verband bestaat tussen de atmosferische concentratie broeikasgassen (CO₂, methaan [CH₄] en stikstofoxide [N₂O]) en de evolutie van de atmosferische temperaturen en de temperatuur op het aardoppervlak. De atmosferische concentratie ervan is sinds minstens 800.000 jaar ongekend hoog.

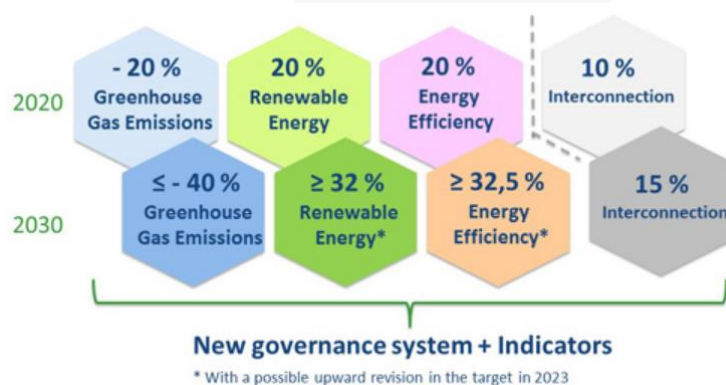
² 5^e evaluatieverslag van het IPCC: klimaatverandering 2014: syntheseverslag

³NB: deze stijging is een gemiddelde en de verschillende regio's in de wereld worden op heel verschillende manieren getroffen.

⁴ NB: koolstofneutraliteit betekent tegen 2050 een vermindering van de uitstoot van broeikasgassen met -80 tot -95% ten opzichte van 1990.

⁵ Website Klimaat.be : Klimaatbeleid > Europees klimaatbeleid > Klimaat - energiepakket 2030

- A. Een bindende reductiedoelstelling voor de EU van minstens 40% (ten opzichte van 1990);
- B. Een bindende doelstelling voor de EU van minstens 32% voor het aandeel hernieuwbare energie in het uiteindelijke energieverbruik tegen 2030;
- C. Een indicatieve reductiedoelstelling voor de EU van minstens 32,5% voor het energieverbruik in 2030;
- D. Een interconnectiedoelstelling van 15% in de elektriciteitssector.

2.2. Het Belgische en Brusselse kader

Rekening houdend met de federale structuur van België worden de bevoegdheden ter zake verdeeld tussen de federale overheid en de drie gewesten. Hoewel de naleving van de internationale en Europese verplichtingen op nationaal niveau wordt opgelegd en een bundeling van de door de verschillende entiteiten opgestelde plannen vereist, legt elk bevoegdheidsniveau zijn eigen doelstellingen en prioriteiten vast in het kader van hun eigen bevoegdheden. Deze sluiten minimaal aan bij de doelstellingen die op een hoger niveau zijn vastgelegd, maar kunnen toch ambitieuzer zijn.

In Brussel is het **reglementaire referentiekader** voor de gemeenten het “Brussels Wetboek van Lucht, Klimaat en Energiebeheersing (BWLKE)”. Het gaat om een kaderordonnantie die de belangrijkste maatregelen inzake energie-efficiëntie, de ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen, vervoer, luchtkwaliteit en klimaat omvat. De doelstellingen van het BWLKE beantwoorden aan de internationale en Europese voorschriften inzake lucht, energie en klimaat. De planningstool is het **Gewestelijk Lucht-Klimaat-Energieplan (GLKE) dat in 2016 werd goedgekeurd**. Het in oktober 2019 goedgekeurde **Energie- en klimaatplan 2030**, dat dit plan aanvult, stemt overeen met het gewestelijke aandeel van de in het energie- en klimaatplan 2030 uit te voeren maatregelen op nationaal niveau. Tot slot zijn de gewestelijke plannen zoals het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie, de Good Food-strategie en het Gewestelijk Mobiliteitsplan belangrijke aanknopingspunten in die zin dat ze de minimale doelstellingen bepalen die moeten worden bereikt voor een reeks thema’s.

De klimaatdoelstellingen van het Gewest zijn de volgende:

- Het Gewest zal een langetermijnstrategie uitwerken die gebaseerd is op bindende doelstellingen en een evaluatiekader omkaderd door een ‘**Brusselse Klimaatordonnantie**’;

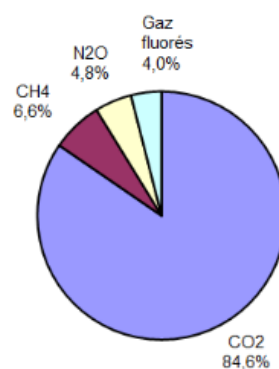
- De Regering stelt zich een doelstelling van minstens **40% vermindering van de uitstoot van broeikasgassen in 2030 ten opzichte van 2005**;
- De Regering zal zoveel mogelijk bijdragen tot de verhoging van de doelstellingen van de Europese Unie tegen die tijd;
- De Regering verbindt zich ertoe de Europese doelstelling van koolstofneutraliteit tegen 2050 te benaderen.

Deze op zichzelf staande klimaatdoelstelling, die duidelijk in de tijd wordt gedefinieerd, kan echter enkel worden beschouwd als de tegenhanger van een **'ecologische transitie'** op maatschappelijk vlak. Deze niet minder belangrijke strategische doelstelling verwijst naar het concept van duurzaamheid en moet verder kijken dan alleen het klimaatspectrum. Want hoewel het afstappen van fossiele brandstoffen door onze maatschappij een prioriteit is, omvat duurzaamheid ook doelstellingen zoals een betere levenskwaliteit, een toenemende welvaart en een effectieve sociale rechtvaardigheid. Om deze doelstellingen van 'duurzaamheid' op lange termijn te bereiken, zijn vanaf nu fundamentele maatschappelijke veranderingen nodig en zullen symbolische sectoren zoals voeding, energie, mobiliteit en bouw grondig moeten worden gewijzigd.

3. HET WERKTERREIN VAN DE STRIJD TEGEN DE KLIMAATOPWARMING

3.1. Broeikasgasemissies en de sectoren met de grootste impact.

De strijd tegen de opwarming van de aarde vereist in de eerste plaats een drastische vermindering van de uitstoot van broeikasgassen die door menselijke activiteiten worden veroorzaakt. In België wordt de bijdrage van de verschillende BKG's aan de totale uitstoot hieronder geïllustreerd⁶. Het is duidelijk dat CO₂ het meest voorkomend is⁷.

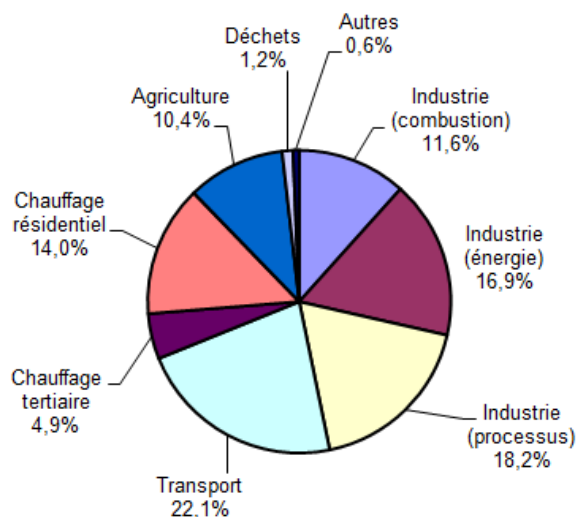
Bron: Klimaat.be

⁶ Website Klimaat.be : Klimaatverandering > In België > Belgische uitstoot > Uitstoot per broeikasgas

⁷ In 2017 vertegenwoordigde de CO₂-uitstoot in het Brussels Gewest 90% van de totale uitstoot.

Om deze opwarming effectief te bestrijden is het belangrijk om te kunnen identificeren de bronnen die broeikasgassen uitstoten. Onderstaande tabel geeft het aandeel van de verschillende activiteitensectoren in de totale Belgische emissies voor 2018⁸.

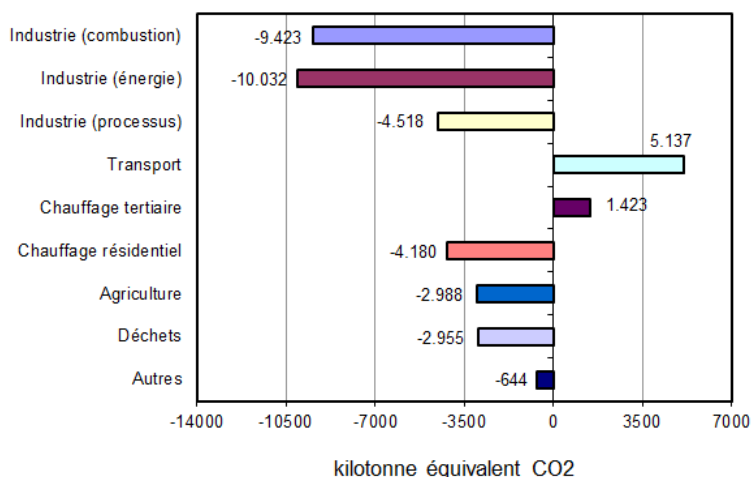
Part des différents secteurs dans les émissions totales en 2018 (%)

Bron: Klimaat.be

Tenslotte is het nuttig om de evolutie van deze emissies in de tijd te kunnen volgen. De onderstaande grafiek geeft een overzicht van het effect van deze sectoren op de nationale trend tussen 1990 en 2018, waarbij 0 staat voor de situatie in 1990⁹.

Évolution des différents secteurs (1990-2018)

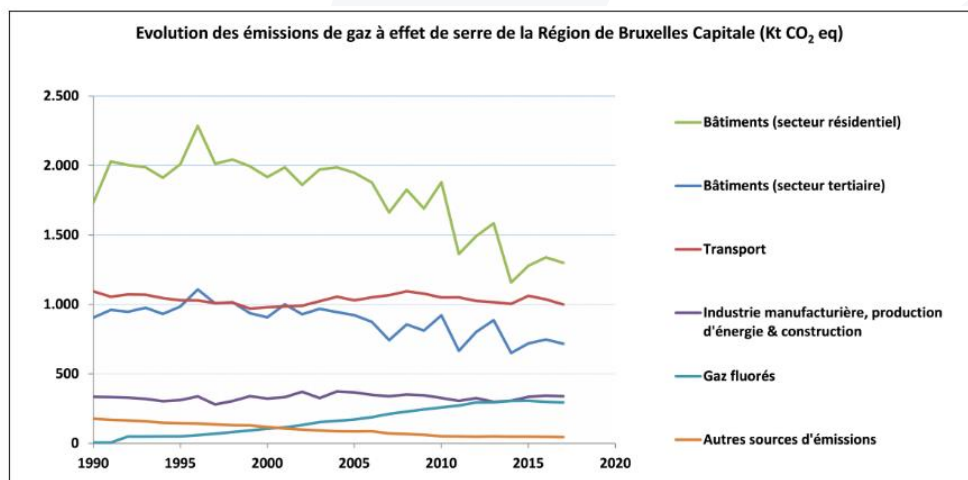
Bron: Klimaat.be

⁸ Website Klimaat.be : Klimaatverandering > In België > Belgische uitstoot > Uitstoot per sector

⁹ Website Klimaat.be : Klimaatverandering > In België > Belgische uitstoot > Uitstoot per sector

In het algemeen is er een aanzienlijke daling van de emissies in meeste activiteitensectoren. De emissies van de tertiaire sector en de vervoerssector nemen echter toe, met een duidelijke trend voor de laatste.

Deze neerwaartse trend is ook in Brussel zichtbaar. De onderstaande grafiek toont de ontwikkeling van de BKG-emissies op regionaal niveau sinds 1990. In 2017 was de totale uitstoot van het Gewest dus 13% lager dan in 1990 en 18% lager dan in 2005¹⁰. Met respectievelijk 60% en 30% van de directe CO₂-uitstoot zijn de verwarming van gebouwen en het vervoer opnieuw de twee sectoren met de grootste impact.

Bron: Leefmilieu Brussel

3.2. De prioritaire thema's van het Klimaatplan

In het algemeen beogen de maatregelen van een Klimaatplan in hoofdzaak:

- Beperking van de opwarming van de aarde door de uitstoot van broeikasgassen te verminderen
- Aanpassing aan de reeds zichtbare en toekomstige effecten van de klimaatverandering

Vandaag zijn de sectoren met de grootste impact bekend. Er bestaat overigens een brede **consensus** over de **prioritaire maatregelen** die moeten worden genomen om de klimaatdoelstellingen te bereiken. Naast de louter klimatologische effecten van deze maatregelen staat de kwestie van duurzaamheid van het grondgebied in ruime zin echter ook centraal. Volgens de lagekoolstofstudie 2050 is de indirecte uitstoot (die buiten het grondgebied wordt gegenereerd, maar intrinsiek verbonden is met onze levenswijzen) naar schatting 5 keer hoger dan de directe uitstoot¹¹. Het Klimaatplan zal deze problematiek dan ook moeten aanpakken en de opname van de indirecte emissies zal het engagement voor een ecologische en solidaire transitie weerspiegelen.

¹⁰ Website Leefmilieu Brussel: Lucht - Klimaat > Klimaat > De uitstoot van broeikasgassen

¹¹ Lagekoolstofscenario's tegen 2050 voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: studie uitgevoerd door het bureau Climact voor Leefmilieu Brussel in 2016-2017 - http://document.environnement.brussels/opac_css/elecfile/2017-02-03 - Rapport_v17-final.pdf

Volgens wat boven staat hebben we vijf prioritaire thema's geïdentificeerd waarrond het ontwerp van het toekomstige klimaatplan zou moeten worden gebaseerd.

- Het Bouwkader
- Vervoer
- Energie
- Economische transitie
- Herbegroeiing en veerkracht van het grondgebied

Voor elk van deze thema's zullen strategische en operationele doelstellingen in de vorm van acties moeten worden opgesteld. Tijdens dit proces zal ook bijzondere aandacht moeten worden besteed aan de volgende dimensies:

- Het bestuursproces
- Het toezichts- en evaluatieproces, met inbegrip van de vaststelling van duidelijke doelstellingen (SMART)
- Aspecten met betrekking tot bewustzijn en gedragsverandering

We vestigen de aandacht op het feit dat de identificatie van de bovenstaande thema's een directe verwijzing is naar de activiteitensectoren die het meest bijdragen aan de uitstoot van broeikasgassen. Ook al omvatten ze over het algemeen alle prioritaire acties van een klimaatplan, we hebben ze hier ter illustratie opgenomen. Het volgende hoofdstuk heeft dan ook vooral tot doel de lezer te helpen begrijpen en hem/haar te informeren over de acties die in een Klimaatplan kunnen worden opgenomen. Ter herinnering, deze nota heeft uitsluitend tot doel een methode te definiëren om de gemeente Schaarbeek een Klimaatplan voor te leggen en is dus niet bedoeld om de operationalisering ervan te behandelen en op voorhand te bepalen wat er al dan niet in moet worden opgenomen.

3.2.1. Het bouwkader

De **bouwsector** is de **eerste BKG-post op het Brusselse grondgebied**. In 2017 vertegenwoordigden alleen al de **huisvestingssector** (38%) en de **tertiaire sector** (35%) meer dan **70% van het uiteindelijke energieverbruik** van het Brussels Gewest. De **residentiële sector** is dus verantwoordelijk voor **44% van de uitstoot in het Gewest**¹². De sector wordt gekenmerkt door een grootschalig gebruik van fossiele brandstoffen (steenkool, stookolie en aardgas) om de warmtebehoefte te dekken en heeft een enorme impact op het klimaat. Deze problematiek is niet nieuw en een studie die in 2010 op het grondgebied van de gemeente werd uitgevoerd, liet al toe om de belangrijkste bronnen van energieverstopping van de Schaarbeekse gebouwen te identificeren, namelijk een slechte luchtdichtheid en een slechte isolatie¹³. De vermindering van de emissies in verband met het gebruik van gebouwen vormt dan ook de grootste uitdaging en vormt een enorm potentieel voor verbetering.

De Brusselse Regering heeft in april 2019 haar **renovatiestrategie 2030-2050** goedgekeurd. Als belangrijkste onderdeel van het Gewestelijk Klimaatplan zal dit het **reglementaire referentiekader** ter zake zijn. In elk geval

¹² Klimaatplan BHG

¹³ Studie die werd uitgevoerd met de steun van het Fonds voor het Grootstedenbeleid en die betrekking heeft op een steekproef van 45 gebouwen die representatief zijn voor de Brusselse gebouwen.

zullen duidelijke en vaststaande vereisten die het hele gebouwenbestand tot een hoge minimumprestatie kunnen brengen (in alle sectoren die verband houden met het bouwkader) en een ongekennde mobilisatie van publieke en private financiën (tientallen miljarden euro's uit zeer uiteenlopende bronnen) voorwaarden zijn om deze ambitie te bereiken. In het BHG wordt gestreefd naar een gemiddelde van 100 kWh/m²/jaar in 2050¹⁴ (zoals aanbevolen in het Interfederaal Energiepact).

De situatie in Schaarbeek:

Ondanks zijn relatief kleine omvang (7,9 km²) telt Schaarbeek meer dan 133.309 inwoners en behoort het tot de meest bevolkte gemeenten van het land. Ze is ook bijzonder dichtstbevolkt met bijna 17.000 inwoners per km² (meer dan het dubbele van het gewestelijke gemiddelde) en een zestigduizend woningen.

Aangezien het bebouwde deel van de oppervlakte van het grondgebied in 2018 57,3% bedroeg (10 punten meer dan het gewestelijke gemiddelde) en de gemeente meer dan 19.000 gebouwen telt, waarvan 80% dateert van voor 1961, is het des te belangrijker om deze problematiek aan te pakken.

De gegevens van de vzw RenovaS geven ook een beeld van de inzet. Een van de opvallendste kenmerken van de analyse is ongetwijfeld het feit dat de aanvragen die door de vzw worden behandeld, voor het merendeel betrekking hebben op goederen die gelegen zijn in ruimtes voor de versterkte ontwikkeling van de huisvesting en de renovatie (RVOHR), de Zones voor Stedelijke Herwaardering (ZSH), de perimeter van het SVCBNSL die verschillende wijken van de arme sikkels van de gemeente (Noord, Brabant, Aarschot, Haacht) omvat, alsook de zones die betrokken zijn bij wijkcontracten¹⁵. Er wordt ook opgemerkt dat de aanvragers voornamelijk eigenaars zijn die in lage-inkomenscategorieën vallen. Deze realiteit weerspiegelt dus een reële behoefte voor deze wijken die veel gemeenschappelijke kenmerken delen op het niveau van het bouwkader.

Ter informatie staan een paar voorbeelden van vragen die doorgaans in het kader van een Klimaatplan over dit onderwerp worden aangepakt:

- ✓ Renovatie van gebouwen
- ✓ Isolatie van het gebouw
- ✓ De vervanging van verwarmingsinstallaties en de regeling ervan
- ✓ Rationeel energiegebruik (REG) in gebouwen
- ✓ Het meten van de energieprestatie van gebouwen
- ✓ De bouw van passieve gebouwen
- ✓ Financiële prikkels zoals energie- en renovatiebonussen
- ✓ Innovatieve initiatieven met betrekking tot de hernieuwbare productie van warmte en elektriciteit
- ✓ Brandstofarmoede
- ✓ Enz.

¹⁴ Klimaatplan BHG

¹⁵ Met 1648 aanvragen voor dienstverlening voor iets minder dan 1000 dossiers die in 2019 werden behandeld, wordt de vzw RenovaS al meer dan 10 jaar geconfronteerd met een toenemende vraag.

3.2.2. Vervoer

De zeer energie-intensieve transportsector vertegenwoordigde in 2017 **22% van het gewestelijke eindverbruik van energie en meer dan 26% van de gewestelijke emissies**¹⁶. 90% van het goederenvervoer wordt over de weg vervoerd en vertegenwoordigt verhoudingsgewijs de grootste hoeveelheden emissies¹⁷.

Als gewestelijk prerogatief zullen kwesties in verband met vervoer en mobiliteit dan ook worden behandeld in het nieuwe Gewestelijk Mobiliteitsplan "**GoodMove**", dat het regelgevend kader van het gemeentelijk beleid op dit gebied **tot 2030** zal schetsen¹⁸. Met de doelstelling om de **uitstoot van broeikasgassen tegen 2030 met 35% te verminderen ten opzichte van 2005**, is het verminderen van de impact van mobiliteit op het milieu een prioriteit. In dit verband zullen de doelstellingen van het Klimaatplan met betrekking tot vervoerskwesties moeten worden geïntegreerd in het Gemeentelijk Mobiliteitsplan en moeten voldoen aan de doelstellingen van het GoodMove-plan.

De situatie in Schaarbeek:

Schaarbeek is de 4^e Brusselse gemeente op het vlak van wegennet. Het telt 1 km autosnelweg, 41,5 km gewestwegen en maar liefst 102,3 km gemeentewegen waarop dagelijks duizenden weggebruikers rijden. Verschillende min of meer goed beschermde fietsroutes (3 gemeentelijke en 10 gewestelijke) bestrijken ook het volledige grondgebied.

De Schaarbekenaren blijven voorlopig gehecht aan hun wagen. Het wagenpark van de gemeente lag in 2017 immers in de buurt van 53.000 en bevestigt daarmee een stijgende tendens sinds vele jaren.

Wat de voorgestelde alternatieven betreft, merken we op dat de gemeente de autodeelstations in lus van 12 naar 28 zag stijgen tussen 2015 en 2020 en dat er op het grondgebied van de gemeente verschillende 'free floating' autodeeldiensten beschikbaar zijn. Voor de bezitters van hybride of elektrische wagens zijn er voortaan 6 laadpalen op verschillende strategische plaatsen in de gemeente.

Ook gedeelde elektrische steps en fietsen zitten in de lift. Villo! beschikt nog over 36 stations, verspreid over de hele gemeente.

Gezien de alomtegenwoordigheid van motorvoertuigen kunnen deze voorbeelden op zich echter niet het hoofd bieden aan de enorme uitdaging van de verkeersemissies, waarvoor het Good Move Plan, dat op gemeentelijk niveau werd uitgewerkt, een antwoord moet bieden.

Ter informatie zijn hier enkele voorbeelden van vragen die doorgaans in het kader van een Klimaatplan over dit onderwerp worden aangepakt:

- ✓ Een Verminderde reisvraag (gekoppeld aan een lagere energievraag)
- ✓ De modale verschuiving van verplaatsingen

¹⁶ Klimaatplan BHG

¹⁷ Klimaatplan BHG

¹⁸ NB: Volgens artikel 11 van de verordening van 26 juli 2013 tot vaststelling van een kader voor mobiliteitsplanning en tot wijziging van diverse bepalingen die van invloed zijn op de mobiliteit, moeten de gemeentelijke mobiliteitsplannen voldoen aan het gewestelijk mobiliteitsplan en op lokaal niveau de richtlijnen, algemene strategieën, maatregelen en acties vastleggen die in het mobiliteitsplan zijn vastgelegd.

- ✓ Duurzaamheid van het wagenpark
- ✓ Het creëren van autovrije zones (centrum, wijken, schoolranden, enz.).
- ✓ Stedenbouwkundige planning voor zachte mobiliteit
- ✓ Gedeelde mobiliteit
- ✓ Follow-up en monitoring van de bewegingen
- ✓ Elektrische oplaadstations
- ✓ Enz.

De luchtkwaliteit wordt ook sterk beïnvloed door de **transportsector** die de **grootste bron van fijn stof is** (PM 2,5) met **32% van de emissies in 2015** in het BHG¹⁹. Een ander voorbeeld is dat de jaarlijkse **drempel** voor de **concentratie stikstofdioxide** (NO₂) in de lucht wordt **overschreden**, ondanks de schadelijkheid ervan voor de menselijke gezondheid. De hierboven vermelde doelstellingen zijn dus ook relevant om deze problematiek aan te pakken.

3.2.3. Energie

Los van de strategische doelstelling om de totale vraag naar energie te verminderen, is het van essentieel belang om de ontwikkeling van de productie van hernieuwbare energie te bevorderen. Ter herinnering: de productie van elektriciteit, de productie van warmte of koude en de productie van aandrijfkraft voor transport worden beschouwd als een hernieuwbare energiebron (HEB). Enkel de eerste twee vallen onder gewestelijke bevoegdheden.

Vandaag **importeert het BHG meer dan 90% van de energie die het verbruikt**, wat het erg afhankelijk maakt. De ontwikkeling van hernieuwbare energie is dus niet alleen vanuit dit oogpunt wenselijk, maar ook omdat het zal bijdragen tot de vermindering van indirecte gewestelijke emissies.

Hoewel het een sleutelement is van het Brusselse klimaat- en energiebeleid (via het LKEP), blijft het **productiepotentieel zeer beperkt**, rekening houdend met de dichtheid van de verstedelijking in Brussel en de nabijheid van de luchthaven. Ook al is het aandeel van hernieuwbare energie in het eindverbruik verdrievoudigd tussen 2004 en 2014, het vertegenwoordigde toen maar 2,3% van het eindverbruik van het Gewest (in afwachting van recentere gegevens en de herziening van de Europese doelstellingen ter zake voor 2030²⁰). We merken op dat België een globale doelstelling zal krijgen die vervolgens verdeeld moet worden over de drie Gewesten volgens het model van *Burden Sharing*. Het Brusselse engagement voor 2020, dat voortaan wordt uitgedrukt in absolute waarden en niet in percentages, bestond erin een bruto-eindverbruik van 0,073 Mtoe (849 GWh) te bereiken. In 2015 bedroeg deze 439,8 GWh.

¹⁹ Klimaatplan BHG

²⁰ De EU had zich als bindend doel gesteld om tegen 2020 20% van haar bruto-eindverbruik van energie uit hernieuwbare energiebronnen te halen. De Belgische bijdrage werd vastgelegd op 13%.

De situatie in Schaarbeek:

Dankzij een reeks gegevens van BE kunnen we een beknopt beeld krijgen van de Schaarbeekse capaciteiten op dit vlak. Zo weten we dat het gecumuleerde totaal van de fotovoltaïsche installaties die tot eind 2018 in Schaarbeek werden geregistreerd, 294 bedroeg²¹.

De premies voor hernieuwbare energie die tussen 2016 en 2019 werden toegekend op het grondgebied van de gemeente zijn de volgende:

Type premie	Aantal toegekende dossiers	Toegekend bedrag
C4 - PAC verwarming	2	€ 11.586
C5 - PAC ECS	9	€ 13.105
C7 - zonneboiler	7	€ 26.241

Tot slot merken we op dat het gecumuleerde totaal van de warmtekrachtkoppelingseenheden die tot eind 2018 in Schaarbeek werden geregistreerd, 8 installaties bedroeg²² en dat er begin 2020 een nieuwe eenheid werd geïnstalleerd op de Brusilia-toren.

Zoals eerder vermeld, blijft het productiepotentieel beperkt. Bovendien is er momenteel geen enkele investering in hernieuwbare energie buiten het grondgebied van het BHG en is de strategie van de Regering ter zake nog niet geïmplementeerd. Wat het collectieve zelfverbruik in het BHG betreft, is er momenteel geen wettelijk kader en zijn er slechts enkele pilootprojecten lopende (geen in Schaarbeek). Ten slotte, hoewel elektriciteit wordt geproduceerd uit huishoudelijk afval dat in de verbrandingsoven (Brussel-Stad) wordt verbrand en uit biogas dat in de waterzuiveringsinstallatie in het noorden wordt geproduceerd, is de nuttige toepassing van organisch materiaal om er biomassa van te maken nog niet ontwikkeld.

Het **gemeentebestuur** van zijn kant probeert het gebruik van haar patrimonium te maximaliseren om energie te produceren. Ondanks de beperkte capaciteit beschikt ze toch over 14 fotovoltaïsche installaties die bijna 1.000 MWh/jaar produceren en 16 sites met een potentieel van ongeveer 1.500 MWh/jaar werden reeds geïdentificeerd.

Met een energiebesparing van ongeveer 1.100 MWh/jaar en een verbruik van 75% voor eigen gebruik, hebben deze installaties hun nut bewezen. Deze laatste besparen eveneens ca. honderdduizend euro per jaar en de toekomstige vooruitzichten schommelen rond € 170.000/jaar.

Ter informatie zijn hier enkele voorbeelden van vragen die doorgaans in het kader van een Klimaatplan over dit onderwerp worden aangepakt:

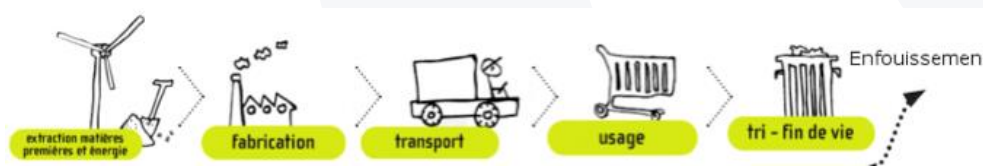
²¹ Informatie afkomstig van het bestand "PV-installaties" ontvangen van Brugel in het kader van de toekenning van GSC.

²² Informatie afkomstig van het bestand "COGEN-installaties" ontvangen van Brugel in het kader van de toekenning van GSC.

- ✓ Afnemende energievraag (ook door energiesoberheid en -efficiëntie)
- ✓ Verhoging van de lokale productiecapaciteit (voornamelijk via fotovoltaïsche energie en biomassa)
- ✓ Collectieve productie en distributie van duurzame warmte
- ✓ Collectieve zelf-consumptie
- ✓ Investerings in windenergie (buiten het gemeentelijk grondgebied)
- ✓ Distributie- en opslagcapaciteit voor lokaal geproduceerde elektriciteit
- ✓ Financiële prikkels zoals bonussen
- ✓ Enz.

3.2.4. De economische transitie

Het huidige economische ontwikkelingsmodel wordt nog steeds grotendeels gekenmerkt door een zogenaamde lineaire logica en maakt onvoldoende integratie de gevolgen ervan, met betrekking tot het milieu (uitputting van de natuurlijke hulpbronnen, massale uitstoot van broeikasgassen, vervuiling en afval, verlies van biodiversiteit, enz.) Zoals in het onderstaande diagram wordt geïllustreerd, omvat dit lineaire model de winning van natuurlijke hulpbronnen, dan de vervaardiging van producten die meestal duizenden kilometers verderop worden getransporteerd en gebruikt voordat ze worden gesloopt²³.

Bron : eco-conception.fr²⁴

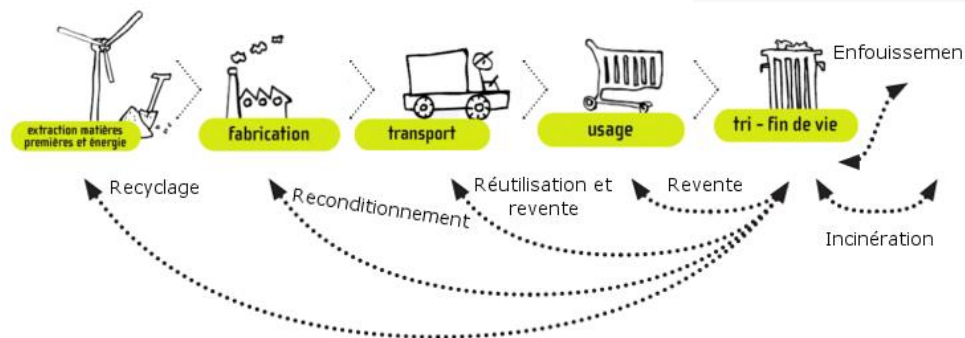
Dit model, dat niet verenigbaar is met het concept van duurzame ontwikkeling, zal diepgaande transformaties moeten ondergaan om "groener" en "duurzamer" te worden. In dit verband is de overgang naar een circulair economisch ontwikkelingsmodel een prioriteit (zie onderstaand schema²⁵).

²³ Website Leefmilieu Brussel: Economie in transitie > Wat is de Economie in transitie

²⁴ Website eco-conception.fr : Comprendre > Economie circulaire pour boucler les boucles

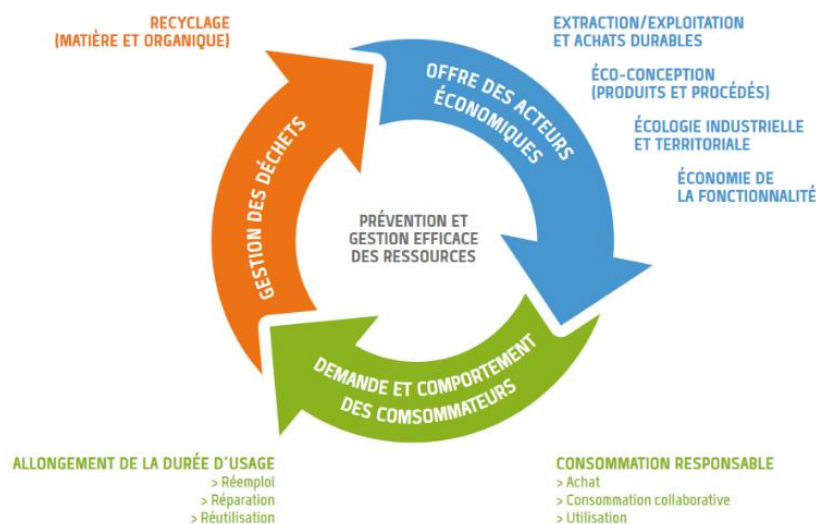
²⁵ Ibidem.

NB : pour plus sur l'économie circulaire voir notamment le Programme régional en Economie circulaire et BELIN Hughes & HANANEL Cédric, L'économie circulaire en Région de Bruxelles-Capitale, *The World Company*, 2019.

Bron: eco-conception.fr

Het Franse Agentschap voor Milieu en Energiebeheer (ADEME) definieert het als "een economisch uitwisselings- en productiesysteem dat in alle fasen van de levenscyclus van producten (goederen en diensten) tot doel heeft de efficiëntie van het gebruik van de hulpbronnen te verhogen en de impact op het milieu te verminderen en tegelijkertijd het welzijn van het individu te ontwikkelen"²⁶. De **soberheid in alle fasen van de levenscyclus van goederen en diensten** is gestructureerd rond de volgende drie gebieden en zeven pijlers²⁷.

Bron: ADEME.fr

Als het benaderen van de economische transitie vanuit deze oogpunt in het kader van het Klimaatplan zo belangrijk is, is het omdat het een enorme **hefboom voor maatschappelijke verandering** belichaamt die het mogelijk maakt om de **drie dimensies van duurzame ontwikkeling** tegelijkertijd aan te pakken. De integratie van de principes van de circulaire economie draagt niet alleen bij tot de **vermindering** van de directe en indirecte **uitstoot** van broeikasgassen, maar kan ook tal van milieudoelstellingen omzetten in **economische en sociale kansen** bijvoorbeeld in termen van innovatieve en duurzame technologische of nieuwe modellen van de sociale economie.

²⁶ Website ADEME: Accueil > Expertises > Économie circulaire

²⁷ *Ibidem*.

Het Gewest zal de economische transitie trouwens centraal stellen in haar strategie en haar middelen richten op bedrijven die een ecologisch en sociaal verantwoorde aanpak volgen en stelt zich tot doel tegen 2030 enkel de economisch voorbeeldige modellen op sociaal en ecologisch vlak te ondersteunen. Het regionale programma in de circulaire economie (PREC) 2016-2020 vormt vandaag het referentiekader voor actie op dit gebied²⁸.

Om het belang van de economische transitie te illustreren, hebben we drie voorbeelden opgenomen van specifieke thema's die in het kader van het Klimaatplan een plaats zouden krijgen omdat ze vanuit verschillende invalshoeken kunnen worden benaderd. Het gaat om economische activiteit, gezond en duurzaam voedsel en afvalbeheer.

A. Economische activiteit

Zoals juist gezien, genereert het huidige economische ontwikkelingsmodel significante negatieve milieu-externaliteiten en draagt het nog steeds in belangrijke mate bij aan de wereldwijde uitstoot van broeikasgassen. We hebben echter ook net laten zien dat het verrichten van economische activiteiten ook op lokaal niveau een belangrijke vector van verandering kan zijn. In een dergelijke context zal de verantwoordelijkheid van de actoren van het grondgebied met betrekking tot hun consumptiegewoonten, hun levensstijl, hun manier van zakendoen, enz. een van de grootste uitdagingen zijn. Dit geldt nog meer wanneer we weten dat consumentengoederen en -diensten goed zijn voor niet minder dan 65 % van de indirecte uitstoot van het Brussels Gewest²⁹.

Het potentieel van Schaarbeek:

Met 2.722 lokale vestigingseenheden en 8.950 btw-plichtige ondernemingen, respectievelijk in 2017 en 2018, biedt het economische toneel van Schaarbeek een uitgebreid netwerk van partners die actief zijn in uiteenlopende sectoren zoals de verwerkende industrie, de bouw, het vervoer en de opslag, de restauratie en de informatie en communicatie.

De gemeente telt een tiental erg grote ondernemingen met meer dan 500 werknemers waarvan de veranderingen in de praktijk een zeer grote impact kunnen hebben, maar bestaat nog steeds voornamelijk uit zko's en kmo's waarvan de lokale verankering moet worden beschouwd als een kans om de hele sector te betrekken bij een gemeenschappelijke visie op de Schaarbeekse economie.

In dit kader zullen ook burgers en andere consumenten van goederen en diensten een rol spelen, aangezien dat hun keuzes rechtstreeks van invloed zijn op het gedrag van de economische actoren.

Ter informatie zijn hier enkele voorbeelden van vragen die doorgaans in het kader van een Klimaatplan over dit onderwerp worden aangepakt:

²⁸ NB: Voor meer informatie, bezoek de website circulareconomy.brussels

²⁹ Klimaatplan van het BHG

- ✓ De economie van het delen, repareren, hergebruiken en recyclen
- ✓ De sociale economie
- ✓ Duurzame overheidsaanbestedingen
- ✓ Behoud en valorisatie van het materiaal, indien mogelijk lokaal
- ✓ Aanpassing van de economische en fiscale regelgevingskaders ter bevordering van duurzame economische praktijken
- ✓ Selectiever en duurzamer aankoopgedrag
- ✓ Het "eco-dynamisch bedrijf" label
- ✓ Enz.

B. Gezonde en duurzame voeding

Gezien de enorme impact van deze sector is de kwestie van voeding een essentieel punt. Zo vertegenwoordigen de **productie, het vervoer en de verwerking** van levensmiddelen in 2013 niet minder dan **15% van de indirecte emissies in het gewest**³⁰. We schatten ook dat bijna ¼ van de milieupact van een Brussels gezin verband houdt met de consumptie van voedsel en drank³¹. In dit kader heeft het Gewest een strategie uitgewerkt voor de invoering van een duurzamer voedselsysteem (Good Food, goedgekeurd in december 2015) dat moet worden geïntegreerd in het kader van het Klimaatplan.

De situatie in Schaarbeek:

Het gemeentelijke grondgebied is het toneel van tal van initiatieven die rechtstreeks verband houden met het thema duurzame voeding in de ruime zin. Zo zijn er momenteel 8 collectieve tuinen, 22 wijkcompostplaatsen, steeds meer gedeelde tuinen of 1 solidaire koelkast. Ook restaurants en winkels werken hieraan mee, met respectievelijk 5 en 8 van hen die in de 'Good Food'-gids staan. Dat bewijst dat er op het grondgebied van de gemeente heel wat partners zijn die bereid zijn om zich rechtstreeks in te zetten.

Onze gemeente blijft niet achter: Of het nu gaat om de organisatie van themaworkshops, de toekenning van een premie voor de aankoop van een compostvat of projecten zoals 'incredible edible', de problematiek van duurzame voeding blijft bijzondere aandacht krijgen. Het project 'onverkocht niet verloren', dat in twee jaar tijd al meer dan 45 ton onverkochte voedingsmiddelen herverdeelt, is daar het beste voorbeeld van. Dit project helpt immers mensen in moeilijkheden, bestrijdt voedselverspilling en vestigt de aandacht op overproductie.

Door hun vermogen om het gedrag van een breed en gevarieerd publiek (kinderen, ouders, onderwijzend personeel of andere) positief te beïnvloeden, zijn de scholen een vector van enorme verandering en één van de bevoorrechte partners om dit thema aan te pakken. In Schaarbeek probeert het gemeentelijk onderwijs nu al de principes van de gewestelijke strategie te integreren en heeft het stappen ondernomen om het 'Good Food'-label te laten toekennen aan alle kleuter- en lagere scholen. Vandaag hebben twee scholen het label gekregen en de procedure loopt voor de 14 andere scholen.

³⁰ Lagekoolstofstudie 2013, Klimaatplan BHG

³¹ Strategie Good Food

Deze wil om invloed uit te oefenen op de kwestie wordt ook geïllustreerd door de relaties met de leveranciers van de gemeente. Zo zijn in de overheidsopdracht die door het gemeentelijk onderwijs wordt gegund voor de levering van schoolmaaltijden, eisen opgenomen die verband houden met sortering, recyclage, bescherming van de koudeketen, enz. en eist ze een kwaliteitsvolle voeding, seizoensvoeding die past in de logica van de korte keten.

Tot slot kunnen we de sensibiliseringsacties vermelden die in de kleuter- en lagere scholen werden georganiseerd rond seizoensgroenten en -fruit en de SPSE-workshops over het gebruik van water in plaats van frisdrank en rond slechte voeding.

Ter informatie zijn hier enkele voorbeelden van vragen die doorgaans in het kader van een Klimaatplan over dit onderwerp worden aangepakt:

- ✓ Bevordering van gezonde en duurzame voeding
- ✓ Beheer van voedselafval en voedselverpakking
- ✓ Duurzame en participatieve stedelijke voedselproductie
- ✓ Eco-efficiëntie van de voedselproductie
- ✓ Het "GoodFood" label
- ✓ Enz.

C. Afvalbeheer

Afvalbeheer, dat rechtstreeks aansluit bij het concept van economische transitie en kringlooeconomie, is een van de aspecten waaraan ongetwijfeld bijzondere aandacht zal moeten worden besteed, want ook al kan dit leiden tot inkomsten, het is momenteel vooral een bron van aanzienlijke uitgaven.

Naar schatting zal er in 2014 (laatste beschikbare cijfers) zo'n 1.670.000 ton afval in Brussel werd geproduceerd! We leren ook dat in 2016, 479.000 ton huishoudelijk en vergelijkbaar afval werd ingezameld door Net Brussel (1/4 van het totaal), waarvan meer dan 343.000 ton huishoudelijk afval.

Op gemeentelijk niveau, werd in 2019 4.839,6 ton afval verwerkt door de dienst Schaarbeek Netheid & Groene Ruimtes voor een totale kostprijs van € 402.000³². Met een globale stijgende tendens en hoge verwerkingskosten moet de toename van de hoeveelheden behandeld afval worden beheerd als een risico voor de gemeente.

De Europese richtlijn nr. 2008/98/EG van 19/11/08, die de hoofdlijnen van het beleid op dit gebied schetst, heeft er ook voor gezorgd dat de verschillende vormen van afvalverwerking voorrang krijgen om de principes van de circulaire economie te integreren. Algemeen bekend als de "Lansink-schaal", deze hiërarchie is als volgt³³:

³² Jaarlijkse statistische balans van de verwerking en sortering van afval 2019

³³ Website environnement-wallonie: La réutilisation en Wallonie

Bron : environnement-wallonie.be

Ter informatie zijn hier enkele voorbeelden van vragen die doorgaans in het kader van een Klimaatplan over dit onderwerp worden aangepakt:

- ✓ De economie van het delen, repareren, hergebruiken en recyclen
- ✓ Zero waste
- ✓ Respect voor de hiërarchie van de afvalverwerkingsmethoden
- ✓ Behoud en valorisatie van het materiaal, indien mogelijk lokaal
- ✓ Aanpassing van de economische en fiscale regelgevingskaders ter bevordering van duurzame economische praktijken
- ✓ Sorteercentra
- ✓ Slimme bakken
- ✓ Enz.

3.2.5. Een groene en veerkrachtige stad

Afgezien van het louter klimatologische aspect, maakt deze categorie, die voornamelijk betrekking heeft op **aanpassingsmaatregelen**, het ook mogelijk een betere levenskwaliteit in de stad te bevorderen. De twee belangrijkste pistes zijn:

- ✓ De **bepanting van de stad**
- ✓ Een **efficiënt waterbeheer**

Opnieuw zullen de in dit kader genomen maatregelen een aanvulling vormen op de maatregelen die reeds voorzien zijn in de aanpassingsas van het gewestelijk plan lucht-klimaat-energie en in de **toekomstige strategie voor stedelijke veerkracht** om te anticiperen op de gevolgen van klimaatverandering en de daarmee gepaard gaande milieu-, economische en sociale risico's³⁴.

³⁴ Klimaatplan BHG p. 59

De situatie in Schaarbeek:

In een studie uit 2006³⁵ toonden onderzoekers van de ULB-IGEAT reeds de steeds toenemende aanwezigheid van “beton” in de gemeente aan. Tussen 1955 en 2006 is het aandeel ondoorlatende oppervlakte van het grondgebied gestegen van 46% naar 69,86%!

Omgekeerd heeft Brussel volgens een studie van de Universiteit van Amsterdam tussen 2003 en 2016 14,4% van zijn groenvoorzieningen verloren, wat overeenkomt met 11,05 km² of 1600 voetbalvelden³⁶. Zonder rekening te houden met de groene ruimten die beheerd worden door het gewest of de privéruimten zoals tuinen, schat men dat slechts 5,5% van de oppervlakte van het grondgebied gedekt wordt door gemeentelijke groene ruimten. De aanwezigheid van water blijft marginaal en uit de laatste studie in opdracht van Leefmilieu Brussel blijkt duidelijk dat het laaggelegen deel van Schaarbeek bijzonder getroffen wordt door het fenomeen van de warmte-eilanden³⁷. Door rekening te houden met deze realiteit en met de grote toekomstige inrichtingsprojecten, met inbegrip van de RPA's Josaphat en Mediapark, moeten de vragen over de beplanting van de gemeente en haar weerbaarheid tegen de opwarming van de aarde ambitieuze antwoorden vinden.

Ter informatie zijn hier enkele voorbeelden van vragen die doorgaans in het kader van een Klimaatplan over dit onderwerp worden aangepakt:

- ✓ De vergroening van het grondgebied
- ✓ Het fenomeen van stedelijke warmte-eilanden bestrijden
- ✓ Geïntegreerd regenwaterbeheer
- ✓ De weerbaarheid van de stad versterken bij zware regenval en droogte
- ✓ Waterbeheer
- ✓ De stedelijke uitbreiding
- ✓ Het behoud en de ontwikkeling van de biodiversiteit op het grondgebied
- ✓ Technieken voor het afvangen en opslaan van CO₂
- ✓ Enz.

3.3. Voorwaarden voor het succes van het Klimaatplan

We hadden aangegeven dat bij het opstellen van het Klimaatplan bijzondere aandacht zou worden besteed aan de volgende dimensies:

- Het bestuursproces

³⁵ NB: deze studie is nog steeds een referentie op gewestelijk niveau

³⁶ Website Bruzz.be: DE SLOOVER Sara, Brussel versteent en snakt naar groen, 19/2/2020

³⁷ Kaart van de koelte-eilanden in Brussel. Bijgewerkt op: 07/11/2018 Site van Leefmilieu Brussel

- Het toezichts- en evaluatieproces, met inbegrip van de vaststelling van duidelijke doelstellingen (SMART)
- Aspecten met betrekking tot bewustzijn en gedragsverandering

De integratie van al deze elementen in het ontwerp van elke actie van het Klimaatplan is gericht op een effectieve uitvoering en is daarom bijna een voorwaarde voor succes. De volgende punten illustreren kort het belang van de integratie van deze dimensies in de uitwerking van het Klimaatplan

3.3.1. Een transitie gebaseerd op solidariteit

Bij een klimaatplan met een territoriaal bereik is het belangrijk om niet het hele grondgebied te beschouwen als een monolithisch blok waarin acties tot in het oneindige kunnen worden gerepliceerd zonder rekening te houden met de context. Met andere woorden, de uitvoering van het Klimaatplan moet op een gedifferentieerde manier gebeuren naargelang de thema's, de vastgestelde prioriteiten, de doelgroepen, enz.

Deze aanpak is gebaseerd op de observatie dat we niet gelijk zijn in licht van de opwarming van de aarde. Of het nu gaat om de manier waarop we eraan bijdragen, hoe we de gevolgen ervan ondervinden of hoe we ze bestrijden. Bijvoorbeeld, Hoewel bijdragen de minstbedeelden verhoudingsgewijs minder aan de opwarming van de aarde, zijn zij vaak kwetsbaarder voor de gevolgen ervan en minder goed in staat om er mee om te gaan. Omgekeerd lijden de grotere vervuilers minder de gevolgen en hebben ze vaker de middelen om zich te beschermen of aan te passen.

Ongelijkheid in het licht van de opwarming van de aarde en de noodzaak om het grondgebied als de som der delen te beschouwen, vereisen dat de te leveren inspanningen worden gedifferentieerd naar gelang van de verantwoordelijkheid en de handelingsbekwaamheid van elke partij³⁸. In deze context, waarin milieu- en sociale bescherming elkaar moeten versterken in plaats van elkaar tegen te werken, wordt de ecologische transitie een instrument van sociale rechtvaardigheid. Sociale rechtvaardigheid, die op haar beurt de drijvende kracht achter de ecologische transitie wordt³⁹.

Tot slot verwijst de "rechtvaardige" of "solidaire" transitie rechtstreeks naar het principe van billijkheid en reflecteert vooral het idee dat de strijd tegen de opwarming van de aarde niet ten koste van bepaalde bevolkingsgroepen of bepaalde sectoren van activiteit kan gebeuren.

Wat informatie over Schaarbeek⁴⁰

Als een jonge en dynamische gemeente heeft Schaarbeek een bevolking met een gediversifieerd sociaaleconomisch profiel, die echter wordt gekenmerkt door een meerderheid van de arbeids- en middenklasse huishoudens en een gemiddeld inkomen per hoofd van de bevolking dat lager ligt dan dat van het Gewest. Deze

³⁸ Website ULB INSIDE COPs : Editions précédentes > 2018 - COP24 > Articles > HENDRICKX François, la transition juste : de quoi s'agit-il est quelle est son importance dans les négociations pour le climat, 04/11/2018.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Zoom op de gemeenten Editie 2016, editie 2016 : Schaarbeek

situatie is vooral merkbaar in de arbeiderswijken in het lager gelegen deel van Schaarbeek, waar een groot deel van de bevolking zich in een precare situatie bevindt.

Mensen die een vervangingsinkomen of een sociale uitkering ontvangen liggen in Schaarbeek proportioneel hoger dan in de rest van de gemeenten en het werkloosheidspercentage blijft relatief hoog met 25% en bereikt zelfs 40% onder jongeren van 15 tot 25 jaar. Net als bij het inkomen zijn er grote verschillen tussen de boven- en benedenstad van Schaarbeek, waar de werkloosheid nog steeds groter is.

De realiteit van deze wijken komt ook tot uiting in de huisvestingsomstandigheden, aangezien alle gebouwen oud zijn (bijna de helft van de woningen is vóór 1919 gebouwd) en moeite hebben om aan bepaalde huidige normen te voldoen, met name op het gebied van energieverbruik, terwijl ze toch aanzienlijke onderhoudskosten vereisen. Er moet ook worden opgemerkt dat het aanbod van sociale woningen ver onder de vraag ligt. Verder naar het zuiden staat de woningmarkt ook onder druk door de steeds grotere aanwezigheid van internationale kaderleden met hoge inkomens die investeren in de meest aantrekkelijke gebouwen in de gemeente.

De socio-economische realiteit van het Schaarbeekse grondgebied is dus erg divers en impliceert belangrijke verschillen in de capaciteiten van elke persoon om te handelen in het kader van de transitie. Op basis van deze observatie zal het ontwerp en de operationalisering van het Klimaatplan deze dimensie moeten integreren om het eerlijke en inclusieve karakter ervan te garanderen.

Ter informatie zijn hier enkele voorbeelden van vragen die doorgaans in het kader van een Klimaatplan over dit onderwerp worden aangepakt:

- ✓ Bescherming van de economische sectoren die het zwaarst door de transitie worden getroffen
- ✓ Economische opportuniteiten (economische diversificatie, reconversie, creatie van nieuwe soorten banen, ...).
- ✓ Brandstoftekort
- ✓ Toegang tot informatie
- ✓ Enz.

3.3.2. Een transitie die wordt ondersteund door goed bestuur en adequate financiële middelen

Een succesvolle transitie zal ook afhangen van de **middelen** die daarvoor worden uitgetrokken. Aan de ene kant moet het **governance**-proces rond de transitie **transparant, inclusief en mobiliserend** zijn om de toetreding te garanderen en de optie geloofwaardig te maken, en aan de andere kant moet bijzondere aandacht worden besteed aan de financiering van de transitie. Het is immers geen kwestie meer van investeren omdat het ethisch nodig is, maar wel omdat het ook economisch zinvol is. Het is al bewezen dat niets doen zeer duur zal zijn, terwijl het op lange termijn goed zal zijn om nu iets te doen. Het is ook een kwestie van het verminderen van het risico en de kosten die gepaard gaan met nog radicalere veranderingen in de toekomst.

Ter informatie zijn hier enkele voorbeelden van vragen die doorgaans in het kader van een Klimaatplan over dit onderwerp worden aangepakt:

- ✓ Transparantie, inclusiviteit en het mobiliserende aspect van het bestuursproces

- ✓ Financieringsbronnen
- ✓ Samenwerking tussen verschillende stakeholders (maatschappelijk middenveld, jongeren, andere publieke actoren, economische en academische sector, enz.)
- ✓ Het stimuleren van duurzaam en innovatief klimaatgeoriënteerd ondernemerschap
- ✓ Innovatieve financieringsmechanismen
- ✓ Het participatieve proces
- ✓ Integratie van sociale rechtvaardigheid in klimaatmaatregelen
- ✓ Compensatie van restemissies
- ✓ Enz.

3.3.3. Het transitieproces leren, opvolgen en evalueren

Toezicht en evaluatie zijn een integraal onderdeel van de uitvoering van elk project. Monitoring geeft informatie over het project, die geanalyseerd kan worden en waar nodig kan worden aangepast. Bij de evaluatie wordt daarentegen beoordeeld of de uitvoering de gestelde doelen heeft bereikt. Het is echter niet ongewoon dat deze aspecten worden verwaarloosd. Zij moeten daarom worden geïntegreerd in de ontwerp- en planningsfasen van alle projecten en acties.

Of het nu in het kader van het Burgemeestersconvenant is, van versterkte partnerschappen met andere publieke, private, academische of civiele actoren, of door het gebruik van technologie, de monitoring en evaluatie van het overgangsproces moet het mogelijk maken om alles wat wordt uitgevoerd in het licht van de doelstellingen die zijn vastgesteld, met name op het gebied van de vermindering van de uitstoot van broeikasgassen, te relativeren.

Ter informatie zijn hier enkele voorbeelden van vragen die doorgaans in het kader van een Klimaatplan over dit onderwerp worden aangepakt:

- ✓ De ontwikkeling en het delen van kennis en ervaring
- ✓ Gegevensverzameling en monitoringprocessen
- ✓ Beheerinstrumenten (IT of niet)
- ✓ Samenwerking met de academische en economische wereld
- ✓ Deelname aan partnernetwerken
- ✓ Enz.

3.3.4. Sensibilisering en gedragsveranderingen als een volwaardige uitdaging

In het algemeen leiden de acties in het kader van de strijd tegen de klimaatopwarming tot veranderingen van technische/technologische en/of gedragsmatige aard en alleen een combinatie van beide zal ambitieuze resultaten mogelijk maken. Zo zouden technische veranderingen (relighting, betere parametreringen enz.) een

positieve impact kunnen hebben op het energieverbruik van een sportinfrastructuur, maar ongepast gedrag (voortdurend open deuren, leeg verwarmen enz.) zou deze nutteloos kunnen maken.

De kwestie van gedrag is dus een essentiële uitdaging en de sensibilisering van de mensen rond duurzame praktijken lijkt dus een volwaardige strategische doelstelling. Gezien de enorme manoeuvreerruimte op dit vlak, zal dus ook elk thema vanuit deze invalshoek worden benaderd.

Ter informatie zijn hier enkele voorbeelden van vragen die doorgaans in het kader van een Klimaatplan over dit onderwerp worden aangepakt:

- ✓ De doelstellingen van bewustmaking en communicatie (informereren, mensen aan boord krijgen of in actie laten komen)
- ✓ Ondersteuning van organisaties die in het proces betrokken zijn Toegewezen middelen
- ✓ Communicatiemiddelen en -ondersteuning
- ✓ Kennis van de stakeholders en doelgroepen
- ✓ (Eventueel actieve) deelname van stakeholders
- ✓ Concrete alternatieven en de praktische uitvoering ervan
- ✓ Enz.

3.4. Conclusie.

In het hierboven gepresenteerde deel, hebben we de prioritaire thema's van het Klimaatplan geïdentificeerd, evenals de voorwaarden voor het essentiële succes van de acties die daaruit zullen voortvloeien. Hoewel er geen twijfel bestaat over de nood om alle de gestelde thema's aan te pakken, blijft de kwestie van de keuze en de uitvoering van de maatregelen open. Daarom wordt het bovenstaande uitsluitend ter informatie gepresenteerd en kan de inhoud van het definitieve klimaatplan vooralsnog niet weergeven.

Er moet ook worden opgemerkt dat deze verschillende thema's vanuit een strikt methodologisch oogpunt in twee delen worden opgesplitst (intern en/of extern) en worden geactiveerd op basis van specifieke actiehefbomen (prioriteit, wenselijkheid en haalbaarheid, temporaliteit, betrokken actoren, al dan niet beschikbare middelen, rol van de bevoegde autoriteiten, technologische en/of gedragsveranderingen, enz.)

Tot slot wordt in de volgende paragrafen ingegaan op de methodiek die wordt voorgesteld om de gemeente Schaarbeek aan te leggen met een nieuw Klimaatplan.

4. HET GEMEENTELIJKE KLIMAATPLAN

Tot dusver spitste de gevolgde klimaatstrategie zich toe op de **voorbeeldfunctie** van het gemeentebestuur en beperkt de draagwijdte van het Klimaatplan in zijn huidige vorm zich dus tot het **interne kader**. Vandaag volstaat deze aanpak niet meer om een antwoord te bieden op de vele uitdagingen die verbonden zijn aan de ecologische transitie en de duurzaamheidskwesties. **In het licht van deze vaststelling is het een prioriteit geworden om de**

gemeente te voorzien van een Klimaatplan op het niveau van het grondgebied dat de politieke wil kan vertalen om de ecologische en solidaire transitie te maken door alle actoren van het grondgebied erin op te nemen.

In navolging van het College heeft de Gemeenteraad op 23/10/19 een motie goedgekeurd waarin de urgentie van het klimaat en het milieu wordt bevestigd. De eerste werd verzocht om de Gemeente een nieuw Klimaatplan te bezorgen, waarbij de volgende doelstellingen werden vastgelegd:

- Een **Klimaatplan opstellen voor het grondgebied** van de gemeente
- De uitstoot van broeikasgassen **met 40% verminderen ten opzichte van 2005 in 2030** en streven naar **koolstofneutraliteit in 2050**
- **Zich afstemmen op de centrale doelstelling van het akkoord van Parijs** (opwarming ver onder de 2° en de inspanningen voortzetten om het te beperken tot 1,5°)

Al met al komen deze doelstellingen overeen met de verbintenissen die op nationaal en gewestelijk niveau zijn aangegaan en waaraan de Gemeente de facto is onderworpen.

De integratie van het Klimaatplan in de strategische structuur van het bestuur

Rekening houdend met de algemene opdracht van de instelling moet het Klimaatplan het mogelijk maken om **de volgende vraag te beantwoorden: "Waar willen we naartoe?"**. Als strategisch kompas voor de gemeentelijke actie biedt het **GPDO** ons het **referentiekader** om deze vraag te beantwoorden. Op basis van het memorandum van het CODIR en het bestuursakkoord verwijst het interne en externe **GPDO** respectievelijk naar de thema's die gericht zijn op de medewerkers en hun werkkader in ruime zin, en naar het beheer van het grondgebied, alsook naar de diensten aan de burgers. Een bijkomend luik beschrijft de waarden die moeten worden geïntegreerd in alle fasen van de gemeentelijke actie. De visie van het Klimaatplan wordt dus ten minste gelezen in het licht van de doelstellingen van het GPDO en verwijst naar deze twee strategische documenten die de koers van de legislatuur bepalen. Door zijn aard moet het Klimaatplan echter worden gezien in een perspectief op middellange en lange termijn.

Schaarbeek heeft in ieder geval gekozen voor **een duurzame en veerkrachtige gemeente waar alle betrokken partijen op het grondgebied beschouwd worden als volwaardige spelers in de ecologische en solidaire transitie**. Dit stemt overeen met de **visie**.

5. GEMEENTELIJKE STRATEGIE: EEN BETROKKEN BESTUUR, EEN GEMOBILISEERD GRONDGEBIED

5.1. Een operationeel actieplan

In het kader van de herziening van het Klimaatplan stelt de Coördinatie de realisatie voor van een operationeel actieplan met een **nieuw evenwicht tussen de huidige doelstellingen en de evaluatiemiddelen op basis van een nieuwe diagnose**. In deze vorm zal het Klimaatplan bestaan uit een geheel van acties of 'projectfiches' tegen

2024-2030, die echter moeten passen in een perspectief op langere termijn (2040-2050) en die het mogelijk moeten maken om de bovenvermelde verbintenissen na te komen.

5.2. Algemene filosofie

Het voltallige College van Burgemeester en Schepenen wil de gemeente dus voorzien van een Klimaatplan dat het resultaat is van een mobilisatie van alle actoren op het grondgebied en niet alleen van een product van het bestuur. Zo kunnen zowel het maatschappelijk middenveld (al dan niet georganiseerd), de academische en economische sectoren als andere publieke entiteiten hun standpunt naar voren brengen en zo een actieve rol spelen in het transitieproces. Het belang aanvaarden van de lokale verankering van de noodzakelijke veranderingen in het kader van deze transitie is van fundamenteel belang en het vermogen om dit aspect te integreren zal dan ook een van de voorwaarden zijn voor het succes van het toekomstige Klimaatplan. Daarom zal de **algemene filosofie** rond het ontwerpproces gekenmerkt worden door **ambitie**, **transparantie**, **inclusiviteit**, **participatie**, inclusief burgerparticipatie, en **collectief zoeken naar oplossingen**.

5.3. Een methode gebaseerd op drie werkassen

Om een Klimaatplan te kunnen opstellen dat beantwoordt aan de bovenvermelde eisen, beveelt de coördinatie aan om zich als werkbasis te baseren op de volgende twee elementen:

- Een betrouwbare **diagnose**, met name gevoed met cijfergegevens (niet alleen op het vlak van CO₂).
- Een **gemeenschappelijke toekomstvisie** waar iedereen zich in kan vinden (politiek, medewerkers, burgers, academische en economische kringen).

Wat de methode betreft, werden **drie werkassen** gedefinieerd:

- A. Het opstellen van een referentie-inventaris van de emissies (RIE) van broeikasgassen (eq CO₂) op het gemeentelijke grondgebied (voor een jaar X), met inbegrip van de inventaris van de administratie (infrastructuren en werkmethodes) uitgaande van een zo globaal mogelijke benadering;
- B. Het uitvoeren van een diagnose van kwetsbaarheden voor de effecten van klimaatopwarming op basis waarvan de nieuwe doelstellingen worden bepaald;
- C. De begeleiding van het bestuur bij het ontwerp van het actieplan (Klimaatplan) volgens een participatieve en co-constructiemethode die toelaat om de hierboven gedefinieerde strategische doelstellingen te operationaliseren

In 2020 stelde het College een budget van 200.000 euro ter beschikking voor de coördinatie van het Klimaatplan. Met dit geld werd onder meer voorgesteld om een beroep te doen op externe expertise, waarvan de opdracht zich zou toespitsen op de genoemde assen.

5.3.1. As 1 en 2: emissie-inventaris en kwetsbaarheidsdiagnose

Werkassen 1 en 2 vereisen in de eerste plaats wetenschappelijke expertise. De rol van het bestuur is dus kleiner. De referentie-inventaris zal voornamelijk worden gebruikt om de territoriale uitstoot van broeikasgassen te kwantificeren en de bronnen van verontreiniging te identificeren die worden gegenereerd om ze efficiënt en duurzaam te verminderen. Deze eerste fase is essentieel voor de toekomstige planning van de op te zetten mitigatieacties.

Aan de hand van de diagnose van kwetsbaarheden kan men op basis van de bestaande klimaatgegevens en de vooruitzichten van de klimaatevolutie de risico's en kwetsbaarheden van het gemeentelijke grondgebied in het licht van de klimaatverandering identificeren. Om van Schaarbeek een veerkrachtige gemeente te maken, zal de diagnose de basis vormen voor een aanpassingsstrategie en moet ze het mogelijk maken om de acties te bepalen die moeten worden ondernomen om de impact van de reeds waargenomen en toekomstige klimaatveranderingen te beperken (risico's op overstromingen, strijd tegen stedelijke warmte-eilanden, enz.).

5.3.2. As 3: begeleiding bij het ontwerp van het Klimaatplan

Om succesvol te zijn en om de algemene filosofie rond het Klimaatplan te respecteren, moet werkas 3 gebaseerd zijn op een veel actievere mobilisatie van het bestuur en van de betrokken partijen op het grondgebied. Zo zal een participatieve en co-constructielogica de begeleiding kenmerken en dit met de volgende dubbele doelstelling:

- De diensten van het bestuur die werken rond de thema's van het Klimaatplan in staat stellen om volledig **deel te nemen aan de bepaling van de operationele doelstellingen van het Plan** en zo hun **draagvlak** voor het plan te **versterken**;
- **Input** leveren door alle stakeholders van het grondgebied (het maatschappelijk middenveld, alsook de academische, economische en publieke kringen) te mobiliseren om de overwegingen bij het ontwerp van de actiefiches van het Klimaatplan te voeden.

Om deze input te leveren, wordt van de participatieve expert verwacht dat hij een kaart kan opstellen van de actoren van het grondgebied vanuit het oogpunt van het thema klimaat/duurzaamheid, een analyse van de actoren en vooral een strategie voor het beheer ervan, met inbegrip van de organisatie van de mobiliseringsactiviteiten. Op die manier kunnen thematische werkgroepen nagaan hoe deze verschillende stakeholders en hun standpunten kunnen worden opgenomen in het ontwerpproces van het Klimaatplan.

De werkgroepen per thema

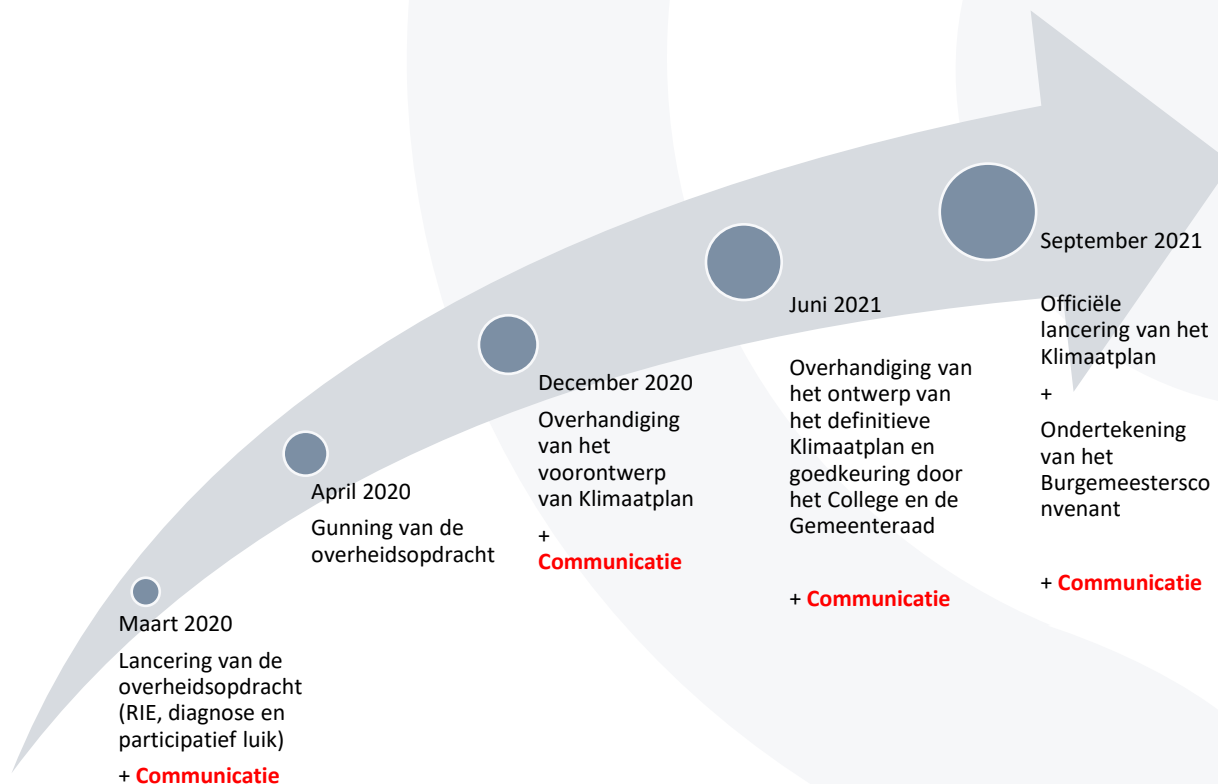
Deze groepen hebben rechtstreeks te maken met het ontwerp van het actieplan en de projecten met het label 'Klimaatplan' en zijn meer specifiek gericht op de thema's van het plan (gebouwen, transport, duurzame voeding, kringlooeconomie, gedragsveranderingen, enz.). Ze zullen voornamelijk bestaan uit gespecialiseerde gemeenteambtenaren ('experts'), die openstaan voor andere stakeholders en die in de tijd kunnen evolueren.

De thematische groepen zullen het actieplan opstellen op basis van de assen 1, 2 en 3 van de opdracht, de voorstellen van de externe dienstverlener, de actoren van de thematische groepen en de input van de participatieve activiteiten. In dit kader moet de dienstverlener deze groepen begeleiden bij het ontwerp en de uitvoering van de actiefiches van het Klimaatplan. Er zal echter veel belang worden gehecht aan het feit dat deze stap in de eerste plaats berust op een **interne dynamiek**.

5.4. Verloop en deadlines

Rekening houdend met het belang van de opdracht en de verschillende stappen waaruit ze bestaat, wordt een periode van **18 maanden** overwogen.

De voorlopige retroplanning voor de begeleiding door de externe dienstverlener, zoals hieronder geïllustreerd, wordt bepaald door de termijnen die zullen worden vastgelegd in het bestek dat de uitvoering van de opdracht omvat.

6. DE GOVERNANCESTRUCTUUR VAN HET KLIMAATPLAN

Het stuurcomité

De functie hiervan is van fundamenteel belang, want het is het orgaan dat bevoegd is om de koers van het Klimaatplan goed te keuren. Het garandeert ook dat het Plan past binnen het bestaande strategische gemeentelijke kader (algemene beleidsnota, memorandum van het DIRCO en GPDO). De duurzaamheid en de

goede werking ervan hangen af van een sterke coördinatie die de groep motiveert en regelmatig en globaal verslag uitbrengt over het uitgevoerde werk. Dit soort coördinatie kan niet alleen worden uitgeoefend door de coördinatie van het Klimaatplan; ze moet steunen op een lid van de hiërarchie waarvan de betrokkenheid, ook op persoonlijk niveau, vlekkeloos moet zijn.

Indien het op vrijwillige basis is samengesteld, zou het wenselijk zijn om te kunnen rekenen op leden afkomstig van:

- Schepen van voogdij en eventueel een ander lid van het GBE
- De directie van SDO
- De directie van de infrastructuur
- De directie van de dienst Gebouwen
- Partnerships & subsidies
- De coördinatie van het GPDO
- De coördinatie van het Klimaatplan
- Milieuraadgeving

De frequentie van driemaandelijke/halfjaarlijkse ontmoetingen om het werk te valideren dat werd verricht door de coördinatie van het Klimaatplan, met name in het kader van de samenwerking met de externe dienstverlener, alsook de oriëntaties die werden voorgesteld door de uitgebreide werkgroep en de thematische werkgroepen, lijkt passend. De relatie van het stuurcomité met het kabinet moet sterk zijn en er moeten frequente ontmoetingen plaatsvinden om de coherentie te verzekeren op strategisch en politiek niveau.

7. HET BURGEMEESTERSCONVENANT

Het burgemeestersconvenant of de 'Covenant of Mayors' is een initiatief van de Europese commissie dat zich rechtstreeks richt naar lokale overheden. Met het burgemeestersconvenant engageren gemeenten zich om de klimaat- en energiedoelstellingen van de EU te halen en zelfs te overtreffen, in overeenstemming met het Akkoord van Parijs om de stijging van de temperatuur te beperken tot 1,5°/2 uur in 2100.

De ondertekenende steden verbinden zich er aldus toe de tenuitvoerlegging van de doelstelling van de Europese Unie om de BKG's tegen 2030 met 40% te verminderen, actief te ondersteunen en komen overeen een geïntegreerde aanpak te volgen voor de beperking van en aanpassing aan de klimaatverandering, alsook voor de toegang tot veilige, duurzame en betaalbare energie voor iedereen.

De toetreding tot het Burgemeestersconvenant is een terugkerend onderwerp wanneer het om het Klimaatplan gaat. Het lijkt dan ook aangewezen om dit kort te bespreken in het kader van deze nota. Er werd een specifieke nota over dit onderwerp opgesteld die als bijlage kan worden geraadpleegd⁴¹.

Gelet op de synergieën tussen de verwezenlijking en de uitvoering van een Klimaatplan zoals voorzien in het geval van Schaarbeek en de vereisten in verband met de toetreding tot het Burgemeestersconvenant, zou het goed zijn om dit laatste te beschouwen als een **aanvulling op het Klimaatplan** in plaats van als een rem of een afzonderlijke onderneming. Dit bindend kader zou zelfs, als men er gebruik van maakt, kunnen dienen als activeringsinstrument van het Klimaatplan volgens duidelijke richtlijnen, zonder het echter op slot te doen.

⁴¹ Zie bijlage. Opportuniteitsnota over het Burgemeestersconvenant

Naast de voor- en nadelen van een lidmaatschap van het Burgemeestersconvenant⁴² lijkt de huidige context van de herziening van het Klimaatplan gunstig voor de invoering van een nieuwe methode, aangezien er momenteel geen bestaat. Bovendien zullen heel wat vereisten voor het Burgemeestersconvenant, zoals de opstelling van de referentie-inventaris, de integratie van een aanpassingsluik, een actieplan met een langetermijnperspectief enz. *de facto* worden bereikt in het kader van de opdracht die aan de externe dienstverlener wordt toegekend. Daarom vermeldt het **bestek** van de overheidsopdracht dat de door de externe dienstverlener gebruikte methodologie **compatibel moet zijn met die van het Burgemeestersconvenant**.

Vervolgens kunnen een aantal zwakke punten, bedreigingen en opportuniteiten die in de SWOT-analyse van het Klimaatplan worden geïdentificeerd⁴³, worden aangepakt vanuit het standpunt van het Burgemeestersconvenant. Om het onbestaande monitoringproces te ondervangen, om een referentiekader op lange termijn met duidelijke doelstellingen te bieden of om nieuwe financieringen aan te trekken, heeft het Burgemeestersconvenant **het potentieel om het Klimaatplan te dienen**.

⁴² Zie SWOT-analyse van de Opportuniteitsnota over het Burgemeestersconvenant

⁴³ Zie bijlage: Audit Klimaatplan